

Motion till riksdagen 2009/10:So336

av **Kjell Eldensjö (kd)**

Nykter alkoholpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för en nyktrare gemensam alkoholpolitik inom Europeiska unionen.

Motivering

De flesta människor i Sverige har ett sunt – man skulle kunna säga ”nyktert” i ordets ursprungliga betydelse, dvs. måttligt, omdömesgillt – förhållande till alkohol och dricker alkohol i en omfattning som inte innebär något egentligt risktagande för vare sig dem själva eller deras omgivning.

Den andel av befolkningen som inte nyttjar alkohol har samtidigt ökat under senare år. På 1970-talet svarade ca 10 procent av 15–16-åriga skolelever att de inte alls drack alkohol, under 1980-talet ökade icke-konsumenterna till 20 procent och år 2007 svarade 31 procent av eleverna i nian att de inte dricker alkohol.

I sin rapport ”Drogutvecklingen i Sverige 2007” skriver Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) vidare att ”Andelen mönstrande som aldrig dricker sig berusade har följt ungefär samma trend som den ovan redovisade” och att ”Mellan 2000–2006 frågades också hur många som inte dricker alls och den andelen har ökat något t o m 2006 – från ca 10 till 13% (Guttormsson 2007)”.

Den anden av den vuxna befolkningen som inte nyttjar alkohol har samtidigt krympt från 28 procent år 1968 (i åldersgruppen 21–70 år) via 15 procent (1979) till 10 procent år 2000 (i åldersgruppen 16–75 år). Kvinnor och äldre är genomgående överrepresenterade bland icke-konsumenterna. Samtidigt finns en oroande trend att det även bland pensionärerna finns en grupp som dricker alltmer, enligt en nyligen presenterad rapport.

Fel! Okänt namn på

Vi bör således inte hemfalla åt att svartmåla varandra beroende på var vi befinner oss på alkoholkonsumtionskalan. Varken frågan eller vi personligen tjänar på att vi ser med förakt på den andre. Inte heller den som missbrukar alkohol ska mötas med förakt eller lägre förväntningar än andra medmänniskor. Även en alkoholist har ansvar för sitt liv och ska självklart få extra stöttning från medmänniskor och samhälle när hon eller han utövar det ansvaret genom att bryta sig loss från missbruket.

Kraftigt ökad konsumtion

När det gäller de unga ser vi en rörelse ut mot ytterligheterna. Som sagt ökar andelen nykterister bland de yngre, men samtidigt ökar också andelen som brukar alkohol i en mängd som innebär en risk för dem och/eller deras omgivning.

I september 2009 släppte Folkhälsoinstitutet delar av en kommande rapport som visar att andelen unga män som dricker så mycket alkohol att de riskerar att bli beroende, nästan har fördubblats på fyra år. Även alkoholrelaterade skador ökar.

Framför allt är det män i åldrarna 20–29 år som dricker så mycket att de riskerar att bli beroende. Mellan 2004 och 2008 ökade riskbruket för män i åldrarna 20–24 år från 9 till 13 procent, och för de 25–29-åriga männen från 7 till 13 procent; nästan en fördubbling. Bland kvinnor 25–29 år ökade andelen från 6 till 8 procent, medan andelen minskade från 10 till 8 procent för kvinnor i åldrarna 20–24 år. I hela befolkningen har 7 procent ett riskabelt alkoholdrickande. (Riskabel konsumtion definieras utifrån ”standardglasmetoden”: fler än 14 glas vin, starkölsflaskor eller snapsar per vecka för män och 9 för kvinnor.)

Enligt uppgifter från Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet (Sorad) uppvisar den självrapporterade alkoholkonsumtionen i liter 100-procentig alkohol bland 18–75-åringar (fördelat på kön) stigande siffror: 1990 drack männen i genomsnitt 4,4 liter 100-procentig alkohol och kvinnorna 1,5 liter; 2002 var siffrorna 5,6 respektive 2,5 liter. Det innebär en ökning på 27 respektive 66 procent.

Samtidigt kommer det rapporter om att den statistik som i dag finns över alkoholkonsumtionen kan underskatta konsumtionen, då försäljningen och bruket av smuggelsprit är större än vad man tidigare trott, och då inte minst bland ungdomar.

Konsekvenser för enskilda och samhälle

Jörgen Engel, alkoholläkare, forskare och ordförande i Svensk förening för Beroendemedicin säger att konsumtionsökningen, utan tvekan, har lett till ett ökat tryck på vården överlag. Samtidigt ökar alkoholrelaterade skador, såsom alkoholförgiftning, misshandel och rattfylleri. Anmälningarna av såväl misshandel som rattfylleri har stigit med över 40 procent på tio år, enligt Brotts-

förebyggande rådet, och här är unga män i åldersintervallet 20–29 år överrepresenterade. En grupp som alkoholläkarna också upplever har ökande alkoholproblem är kvinnor över 50 år.

Den rapport som brittiska Institute of Alcohol Studies presenterade 2006 på uppdrag av EU-kommissionen, visar att alkohol ligger bakom 7,4 procent av hälsoproblemen och de för tidiga dödsfallen i EU. Det gör alkoholen till den tredje största hälsorisk efter rökning och högt blodtryck. Särskilt i åldersgruppen 18–30 år har drickandet ökat kraftigt, och i gruppen är över en fjärdedel av de förtida dödsfallen alkoholrelaterade. Enligt uppgifter från IOGT-NTO har Europa i dag den högsta alkoholkonsumtionen i världen per invånare. Varje år skördar alkoholen minst 115 000 dödsoffer varav många är unga; 60 000 barn föds underviktiga och nära 9 miljoner barn lever i familjer med missbruk; varje år är alkohol inblandad i 2 000 mord i Europa.

Sedan Sverige gick med i EU har alkoholkonsumtionen ökat, bland annat på grund av de liberala införselkvoterna. Med den högsta konsumtionen på över hundra år har samhällets totala kostnader kopplade till alkohol stigit med nästan 50 procent och beräknats till totalt ca 160 miljarder kronor (2005). I mänskligt lidande innebär det fler barn som föds med alkoholskador, fler barn som tvingas växa upp med missbrukande föräldrar, fler våldsbrotten etc. I var femte svensk sjukhussäng ligger en person med alkoholskador. Mellan 5 000 och 7 000 personer i Sverige dör varje år på grund av sjukdomar eller skador som har samband med alkoholen.

Totalförbud - skadlig utopi

Vore det då rimligt att totalförbjuda alkohol för att komma till rätta med dessa problem? Nej, naturligtvis inte. Vi ser en trend mot ökad icke-konsumtion bland unga, och samtidigt nyttjar de flesta alkohol på ett ansvarsfullt sätt utifrån tanken om ”frihet under ansvar”. För att kunna fatta ansvarsfulla beslut behövs mer information om alkoholens verkliga problem, inte förbud.

Totalförbud har också prövats historiskt i exempelvis USA genom det 18:e tillägget till konstitutionen som var i kraft mellan åren 1920 och 1933, men som upphävdes då det orsakade större problem än det löste. Den illegala spritförsäljningen låg till ekonomisk grund för den stora ökningen av organiserad brottslighet som följde i totalförbudets spår, kanske mest känt i dag genom dramatiseringar av Al Capones liv. Men mot bakgrund av de stora problem alkohol orsakar i dag, måste även den som har ett ”nyktert” förhållande till alkohol inse att alkohol inte är vilken vara som helst. Det går inte att på någon egentlig grund – vetenskaplig, statistisk, marknadsekonomisk, medmänsklig eller någon annan – hävda att om alkoholen behandlades som vilken vara som helst skulle det inte leda till någon ökad problematik, mänskligt, socialt och samhällsekonomiskt.

Det råder därför konsensus i dag om att vi måste ha restriktioner för alkohol som vi inte har för andra handelsvaror. Självklart ska alkohol exempelvis inte säljas till barn. I Sverige är minimiåldern 18 år för att köpa alkohol på restauranger etc. med utskänkningstillstånd, och 20 år för att köpa på System-

Fel! Okänt namn på

bolaget. Det är en rimlig avvägning. Men det finns också andra restriktioner vi bör kunna vara överens om.

Alkohol ska beskattas högre

Kanske borde en avgift för de skador och kostnader alkoholen faktiskt orsakar människor och samhälle läggas på alkoholen, istället för en skatt, men det är inte så vårt system fungerar. I dag har vi en alkoholskatt på upp till 501,41 kronor per liter ren alkohol. Ett högre pris på alkohol genom en statligt påförd avgift (skatt) bidrar främst till att hålla konsumtionen nere.

Politiker med en positiv framtidsvision och förvisning om att situationen går att vända måste söka nya vägar för att komma till rätta med de problem vårt samhälle i dag upplever kring alkoholen. Detta måste ske både nationellt och på EU-nivå, där Sverige bör verka för höjda alkoholskatter i EU så att de närmar sig vår nivå.

När Finland tillträdde som ordförandeland under andra halvåret 2006 var en harmoniserande höjning av alkoholskatterna ett av de prioriterade målen, enligt ett uttalande från den finländska regeringen: ”De nationella skattenivåerna för alkohol varierar stort mellan EU:s medlemsstater, vilket har orsakat störningar på den inre marknaden. Det är nödvändigt att harmonisera skattenivåerna i syfte att jämna ut prisnivåerna för alkohol. Finlands målsättning är att höja minimiskattenivåerna för alkohol speciellt i fråga om starka alkoholdrycker.”

Detta är ett berömvärdt initiativ. Bakgrunden var bland annat de kraftiga sänkningar av alkoholskatterna Finland tvingades till när de baltiska staterna blev medlemmar i EU, och de negativa konsekvenser detta fick för folkhälsan.

Tillgängligheten ska vara sämre

Med ökad tillgänglighet ökar missbruket, och därmed problemen och kostnaderna. Därför bör Systembolaget även fortsatt ha monopol på alkoholförsäljningen i Sverige. Och det är inget större problem att den som vill köpa en flaska vin får gå till Systembolaget, jämfört med de ökade problem som skulle följa om alkohol fick säljas i exempelvis matbutiker med den ökade tillgänglighet det skulle innebära.

Ett annat område som rör tillgängligheten är införselkvoterna. Enligt artikel 30 i EU:s grundfördrag kan en medlemsstat införa ”restriktioner för import, export eller transitering som grundas på hänsyn till allmän moral, allmän ordning eller allmän säkerhet eller intresset att skydda människors eller djurs hälsa och liv”. EG-domstolen har även slagit fast att ”syftet att skydda människors hälsa från alkoholens skadeverkningar otvivelaktigt är ett av de syften som kan göra ett undantag från artikel 30 [nuvarande artikel 28] befogat”. Således är det fullt möjligt att begränsa införseln av alkohol.

Fel! Okänt namn på

Mot bakgrund av det ovan anförda vore det rimligt att Sverige inom EU verkar för möjligheten att återgå till införselkvoter som liknar de Sverige hade vid tiden för EU-inträdet 1995. Ett första steg måste vara att komma bort ifrån den indikativa införselkvoten. Detta skulle göra det möjligt att behålla de höga skatterna på alkohol och hålla nere totalkonsumtionen, vilket i sin tur skulle motverka alkoholskadorna.

Att gränsen för hur mycket alkohol som kan föras in från ett EU-land till ett annat är indikativ, innebär att en person kan föra in så mycket alkohol han eller hon kan antas förbruka under en viss period (ett år). Denna kvot bedöms idag uppgå till 230 liter (fördelat på 10 liter sprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin och 110 liter öl), men det går också att försvara större kvantiteter med hänvisning till exempelvis en större fest. Det är däremot olagligt att föra in alkohol till något annat än egen konsumtion.

Illegal försäljning ska bekämpas

Att det inte går att kontrollera hur ofta någon för in den tillåtna kvoten öppnar för möjligheten att vidareförsälja omfattande mängder alkohol, vilket är ett allvarligt lagbrott. Smuggling och langning sker ofta till ungdomar. Ett av syftena med det svenska alkoholmonopolet är just att skydda ungdomar mot alkoholens skadeverkningar, varför olovlig alkoholförsäljning och brott mot smugglingslagen betraktas som samhällsfarliga handlingar.

Den alkohol som förbrukas i Sverige kommer i dag till ca en femtedel från egen införsel och till en tiondel från smuggling. Nu har också möjligheten till Internet-import öppnats, vilket ställer nya krav på kontroll så att rätt skatt betalas. Att en lastbilschaufför – som endast kommer att vistas några dagar i Sverige – för in full kvot kan inte anses försvarbart, då det i de flesta fall är givet att alkoholen kommer att säljas vidare. Även detta kan motverkas genom att man återinför rimliga införselkvoter.

Det är på alla sätt bättre att stoppa alkoholen vid gränserna än att jaga smugglare och langare runt om i landet. Detta harmonierar också med hur införseln av andra varor begränsas med specifikt fastslagna gränser, exempelvis cigaretter (800 st), bensin (full tank och 10 l), valuta (10 000 €, därefter anmälningsplikt) och fisk (15 kg).

I ett längre perspektiv skulle Sverige kunna tjäna som ett föredöme för övriga medlemsländer på detta område. Redan under det svenska ordförandeskapet 2001 antogs ett uppdrag kring en gemensam alkoholstrategi för EU. Regeringen bör nu se över hur en prövning av gällande införselkvoter mellan EU-länder kan komma till stånd.

Stockholm den 1 oktober 2009

Kjell Eldensjö (kd)